

Vai trò trụ cột của nam giới trong gia đình nông thôn Việt Nam hiện nay: tính biểu tượng và tính thực tế

(Nghiên cứu trường hợp xã Hạ Bằng, Thạch Thất, Hà Nội)

Lê Thị Hồng Hải*

Tóm tắt: Văn hóa gia đình Việt Nam truyền thống luôn coi người đàn ông là trụ cột gia đình với ý nghĩa là người chủ trong quản lý và duy trì sự ổn định và bền vững của gia đình. Trụ cột gia đình mang cả nghĩa đen và nghĩa bóng, vừa là trụ cột kinh tế đồng thời cũng là trụ cột tinh thần. Trải qua sự biến đổi và phát triển của đời sống kinh tế, văn hóa và chính trị, liệu những giá trị được gán cho vai trò trụ cột gia đình của nam giới có sự thay đổi hay vẫn được giữ nguyên và nếu có thì thay đổi theo hướng nào? Sự thay đổi đó sẽ theo hướng nghiêng về giá trị vật chất hay nghiêng về giá trị tinh thần? Dựa vào dữ liệu của nghiên cứu định tính tại một xã nông thôn ngoại thành Hà Nội, bài viết sẽ đi tìm câu trả lời cho vấn đề trên. Kết quả cho thấy giá trị tinh thần được cho là quan trọng hơn giá trị vật chất vì vật chất có thể vay mượn còn tinh thần, nền nếp của một gia đình là không thể¹.

Từ khóa: Trụ cột gia đình; Trụ cột kinh tế; Trụ cột tinh thần; Gia đình nông thôn.

Ngày nhận bài: 30/9/2021; ngày chỉnh sửa: 15/10/2021; ngày duyệt đăng: 15/11/2021.

1. Đặt vấn đề

Gia đình là một thiết chế xã hội và trong văn hóa Việt Nam, gia đình là một cộng đồng thu nhỏ, có tính tổ chức chặt chẽ, thể hiện ở tính tôn ti trật tự theo tuổi, theo giới. Thứ bậc trong gia đình Việt Nam truyền thống được sắp xếp theo tuổi nên có anh - em, chị - em; theo giới được thể hiện ở vị trí cao hơn của nam giới so với nữ giới như “Nam tôn nữ ti” (Phạm Văn Bích, 2011; Mai Huy Bích, 1993; Trần

* ThS., Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới, Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam.

¹ Bài viết là sản phẩm của Đề tài cấp Cơ sở “Kỳ vọng và thực thi vai trò trụ cột gia đình của nam giới trong xã hội hiện nay” do Viện Nghiên cứu Gia đình và Giới chủ trì thực hiện năm 2021.

Đình Hượu, 1996; Phan Đại Doãn, 1999). Điều này thể hiện rõ nét ở việc luôn gán vai trò trụ cột gia đình, người chủ trong quản lý và duy trì sự ổn định và bền vững của gia đình cho nam giới. Trong gia đình Việt Nam truyền thống, đàn ông là người ở vị trí trên hay nói cách khác là người gia trưởng, người chủ của gia đình. Họ là người đứng mũi chịu sào, là trụ cột gia đình để vợ con nương tựa vào. Tính trụ cột được thể hiện ở việc đảm bảo đời sống vật chất cho gia đình cũng như là điểm tựa về tinh thần cho các thành viên trong gia đình.

Xã hội Việt Nam hiện nay có nhiều biến đổi về mọi mặt của đời sống xã hội. Ở tầm vĩ mô, đó là sự ra đời của những văn bản pháp luật, của những chiến lược, chính sách xã hội nhằm thúc đẩy sự phát triển và bình đẳng xã hội như luật Bình đẳng giới, Luật Giáo dục và chăm sóc trẻ em, các chính sách liên quan đến phát triển kinh tế. Ở tầm vi mô là sự thay đổi của mỗi cá nhân trong xã hội: sự tiên bộ của phụ nữ cả về học vấn cũng như trình độ chuyên môn nghiệp vụ và địa vị xã hội, sự hiểu biết của trẻ em về quyền được bày tỏ ý kiến... Quan điểm của các nhà nghiên cứu về hiện đại hóa và hậu hiện đại hóa cho rằng: đi cùng với những thay đổi kinh tế là những thay đổi về văn hóa; thế giới của chúng ta đang đứng trước hai khuynh hướng: một là công nghiệp hóa, hiện đại hóa, hướng theo những giá trị mới, hai là hậu hiện đại hóa, với xu hướng tìm lại những giá trị truyền thống (Inglehart, 2008). Gia đình Việt Nam đã trải qua nhiều biến động cùng với những thay đổi của kinh tế, chính trị, đã tiếp nhận những giá trị mới. Tuy nhiên, những giá trị truyền thống vẫn được lưu giữ, thậm chí chúng đang lấy lại vị thế ngày càng mạnh mẽ (Trịnh Duy Luân, 2011; Lê Ngọc Văn, 2016; Lê Thị Hồng Hải, 2015). Dựa trên dữ liệu của một nghiên cứu định tính, bài viết tìm hiểu tính biểu tượng và tính thực tế của vai trò trụ cột của nam giới trong gia đình nông thôn Việt Nam hiện nay; tìm hiểu xem vai trò trụ cột gia đình của nam giới ở nông thôn hiện nay gắn với yếu tố tinh thần - biểu tượng nhiều hơn hay gắn với yếu tố kinh tế - vật chất nhiều hơn.

Nghiên cứu định tính được thực hiện trong năm 2021 với 36 phỏng vấn sâu đối với nam và nữ đã lập gia đình thuộc ba nhóm tuổi: dưới 40 tuổi; 41-59 tuổi và trên 60 tuổi. Nội dung các cuộc phỏng vấn xoay quanh những vấn đề liên quan đến quan niệm và thực hành vai trò trụ cột gia đình của nam giới đã lập gia đình tại địa bàn nghiên cứu, cụ thể là tại xã Hạ Bằng, huyện Thạch Thất, Hà Nội.

Khái niệm vai trò trụ cột gia đình được hiểu là người chủ trong quản lý và duy trì sự ổn định và bền vững của gia đình, cụ thể là ở ba chiều cạnh chính: trụ cột về kinh tế; trụ cột trong giáo dục và chăm sóc sức khỏe; trụ cột trong các mối quan hệ cộng đồng. Trong khuôn khổ của một bài tạp chí, ở bài viết này chúng tôi chỉ tập trung phân tích, tìm hiểu vai trò trụ cột của nam giới tại địa bàn nghiên cứu theo các giá trị kinh tế - vật chất và biểu tượng - tinh thần.

2. Quan niệm về trụ cột gia đình

Địa bàn nghiên cứu của chúng tôi là xã Hạ Bằng, huyện Thạch Thất, thành phố Hà Nội - một xã nông thôn cách trung tâm Hà Nội gần bốn mươi cây số, đã có những thay đổi nhanh chóng trong phát triển kinh tế - xã hội theo thời gian. Khi tìm hiểu về vai trò trụ cột gia đình thì hầu hết người dân tham gia khảo sát đều cho rằng, vai trò đó thuộc về người đàn ông và đó là người quán xuyến mọi việc trong gia đình, từ kinh tế đến các quan hệ gia đình, dòng tộc cũng như các mối quan hệ xã hội khác.

Trước tiên, họ khẳng định tầm quan trọng của người trụ cột gia đình. Theo họ, gia đình không thể không có trụ cột. Vì nếu không có trụ cột thì gia đình sẽ khó mà đứng vững được.

“Trong một gia đình phải có người trụ cột, nhà phải có cái nóc, nhà chỉ có một người trụ cột để mà vạch đường chỉ lối, bảo ban, công to việc lớn, ứng xử hàng ngày, hàng tháng, hàng năm. Nếu không có người trụ cột thì không thể làm được một cái gì cả” (Nam sinh năm 1954).

Hầu hết những người được hỏi đều khẳng định nam giới là trụ cột gia đình như một điều hiển nhiên.

“Trụ cột chính của gia đình thì chỉ người chồng thôi. Con lớn, con bé thì nó gọi là người bố. Trong gia đình có vợ chồng và các con thì trụ cột chính vẫn là người chồng, là nam giới. Sau này, con cái phương trưởng thì ông vẫn đứng trụ cột để mẫu mực, sinh hoạt cuộc sống, làm ăn các thứ thì để cho các con các cháu noi theo” (Nam sinh năm 1954).

Ở Việt Nam thì câu tục ngữ từ xưa đã đúc kết, “Con có cha như nhà có nóc.” Nên lúc nào người đàn ông cũng là trụ cột gia đình (Nữ sinh năm 1972).

Việc đứng tên chủ hộ vì đất và nhà ở thường là của bên nội và danh chủ hộ sẽ là một “lá bùa” cho việc đảm nhận vị trí trụ cột gia đình của nam giới ở nông thôn bởi “danh có chính thì ngôn mới thuận”. Người phụ nữ ở nơi khác về sống cùng thật khó để có thể đứng ra làm chủ. Một phụ nữ đã khẳng định:

“Với tư cách là người đại diện gia đình, là người chủ gia đình đấy, đứng tên chủ hộ mà, và đấy cũng là một lợi thế của họ. Nhà ở hầu hết cũng là nhà nội, chủ hộ cũng là ông bố, nên họ là trụ cột là đúng rồi và cũng vì thế mà họ là người đại diện cho gia đình trong các quan hệ hai bên họ hàng cũng như làng xóm láng giềng” (Nữ sinh năm 1975).

Một nam giới khác cũng cho rằng phụ nữ không thể “đứng tên” trong giấy nhà đất của nhà chồng, đồng nghĩa với vị trí không quan trọng của họ trong gia đình.

“Nhất thiết đàn ông phải là trụ cột gia đình. Giấy nhà đất, không ai cho phụ nữ đứng tên, chủ hộ liên quan đến lắm cái giấy tờ nợ, giấy tờ kia. Thế nên ở nông thôn, hầu hết đàn ông là người trụ cột, là chủ trong gia đình” (Nam sinh năm 1976).

Nam giới làm trụ cột gia đình không chỉ vì họ có lợi thế về “cơ sở cách mạng”, mà họ còn có những phẩm chất, khả năng và lợi thế vượt trội về thời gian, sức khỏe, năng lực quản lý, năng lực đưa ra quyết định và giải quyết vấn đề.

“Nam giới làm trụ cột gia đình thì tốt hơn. Bởi vì thứ nhất là nam giới người ta có sức khỏe, nhanh nhẹn, tháo vát vì “yếu trâu còn hơn khỏe bò”. Thứ hai là ăn nói, các thứ thì người ta mạnh mẽ hơn, dứt khoát hơn. Thế cho nên việc quán xuyến, gánh vác, từ nhỏ nhất cho đến to nhất, các việc trong gia đình, con cái, cháu chắt, bố mẹ, ông bà, người ta phải nhường quyền cho anh đàn ông” (Nam sinh năm 1954).

Trụ cột gia đình lý tưởng, hoàn hảo là người nói được làm được: lo được kinh tế cho gia đình, có tiếng nói trong các quyết sách của gia đình, có uy với vợ con, hiểu rộng biết nhiều, tâm lý, biết lắng nghe để giải quyết các công việc gia đình cũng như ngoài cộng đồng, giữa gia đình và cộng đồng một cách hợp tình hợp lý.

“Thứ nhất là họ phải kiếm được kinh tế, phải làm chủ được về kinh tế. Thứ hai, họ phải có sự quyết đoán, có tầm nhìn trong công việc. Ngoài ra họ phải có tâm lòng bao dung để quan tâm đến gia đình, đến vợ con, vừa có địa vị trong xã hội, vừa có tiền, vừa có thời gian để quan tâm chăm sóc vợ con” (Nữ sinh năm 1972).

Theo quan niệm của người dân tại địa bàn khảo sát, đàn ông là người mạnh mẽ hơn, quyết đoán hơn, nhìn xa trông rộng hơn và quan trọng là đang ở “địa bàn” của họ nên họ giữ vai trò trụ cột trong gia đình thì hợp lý và hiệu quả hơn. Đã là trụ cột thì người đàn ông phải thể hiện được quyền lực, quyền uy, quyết đoán, ra quyết định, chỉ đạo, có uy tín. Việc thực hiện vai trò trụ cột gia đình của nam giới sẽ thể hiện ở kết quả là anh làm kinh tế có khá không, các mối quan hệ gia đình có hòa thuận hay không... Tóm lại người đàn ông trong vai trò này cần vừa đảm bảo được trụ cột về kinh tế vừa đảm bảo được trụ cột về tinh thần.

3. Tính thực tế của vai trò trụ cột gia đình

Tính thực tế được thể hiện ở vai trò trụ cột kinh tế, đảm bảo đời sống vật chất cho gia đình của người đàn ông. Nhìn chung, quan niệm truyền thống vẫn thường coi nam giới là trụ cột kinh tế, là người kiếm cơm chính nuôi các thành

viên trong gia đình. Điều này cũng góp phần củng cố ưu thế quyền lực của nam giới đối với phụ nữ trong gia đình, nhất là khu vực nông thôn (Lê Ngọc Văn, 2004: 40). Nghiên cứu của ISDS (2020) chỉ ra rằng, nam giới luôn đặt gia đình là trung tâm trong cuộc sống của họ, luôn cố gắng thực hiện vai trò là trụ cột gia đình và đảm bảo cuộc sống ổn định cho gia đình bằng cách tìm kiếm các công việc mang lại thu nhập tốt, mong muốn đảm bảo tương lai cho con cái (ISDS, 2020: 5). Nam giới tại địa bàn khảo sát thể hiện rõ thái độ cũng như thực tế trong việc đảm đương vai trò trụ cột kinh tế của họ trong gia đình. Họ không muốn thua bạn kém bè, muốn được khẳng định mình, không chỉ trong gia đình mà cả ngoài xã hội ở năng lực kiếm tiền và họ luôn coi trách nhiệm kiếm tiền là của mình vì mình là trụ cột.

“Vì mình làm nghề tự do như thế này, chả ai bắt nể thì phải đi làm. Nhưng vì nghĩ đến vợ đến con thì mình phải đi. Có những khi nể 40 độ hơn 40 độ nhưng mình vẫn cố đi làm vì thấy xung quanh các ông khác có khi sức khỏe không bằng mình mà người ta cố được thì mình cũng cố được. Là người đàn ông, nòng cốt trong gia đình thì ai cũng phải lo cho vợ con không được hơn bạn thì cũng phải bằng bạn” (Nam sinh năm 1976).

Việc đảm bảo kinh tế cho gia đình không chỉ để lo cho vợ con mà còn vì “dân giàu nước mạnh” vì theo họ:

“Đầu tiên người trụ cột là phải lo được kinh tế đã. Có kinh tế thì mới ổn định được tất cả về chính trị, tất cả mọi mặt: học hành, đối nội đối ngoại, vì khi đi đối nội đối ngoại là phải hao tiền tốn của. Muốn làm được thì anh phải có kinh tế, anh muốn giúp anh em trong họ hoặc các việc khác thì anh phải có kinh tế. Nếu anh không có kinh tế làm sao anh cho con đi học cái này cái kia được” (Nam sinh năm 1954).

Theo người dân phản ánh thì vai trò trụ cột kinh tế thể hiện ở việc làm ra “lúa gạo”, tính toán chi phí trong chăn nuôi, tính toán cho gia đình trong tháng, trong năm. Cụ thể, *“ở nhà quê thì anh phải đạt được mấy tạ lúa mới đủ ăn. Ngày trước còn chăn nuôi thì phải tính toán về trồng cấy như tăng thêm về khoai sắn, lúa... để chăn lợn chăn gà. Rồi phải tính toán tổng thu để lo lắng các việc, lo lắng sinh hoạt cho gia đình. Anh phải tính toán cấy hái làm ăn như thế nào cho đủ cái ăn”* (Nam sinh năm 1948).

Nam giới không chỉ tính toán việc làm ăn của gia đình mà họ còn là người tham gia tích cực vào công việc tạo thu nhập cho gia đình. Khi kể về quá trình thực hiện trụ cột kinh tế, một người dân đã cho thấy sự vất vả, nỗ lực của họ không kể nắng mưa, đường xá xa xôi, khó khăn... Hồi tưởng lại cái thời khó khăn ấy, ông cho biết:

“Cách đây 30 năm, những năm 90-91-92 vào mùa là cứ đi 7-8 km vào trong rừng, đánh bò đi vào trong đó cày cuốc khai khẩn, mà hồi ấy đi bộ. Cứ dậy từ 4 rưỡi năm giờ vác cái bừa 8-9 kg vác mo còm và đánh con bò đi. Chiều đánh bò về, mai lại như thế, mỗi mùa mất hơn chục ngày. Đêm đi bắt nhái ngoài đồng chiều tối bắt cua, bắt chạch về nuôi lợn, nuôi gà, nuôi bò” (Nam sinh năm 1954).

Một trường hợp khác cho biết, vì lo kinh tế cho gia đình mà ông đã phải xin ra khỏi Đảng. Cách đây khoảng 30-40 năm, việc vào Đảng là rất khó khăn, phải phấn đấu rất nhiều, trở thành Đảng viên còn mang ý nghĩa về tinh thần, là niềm tự hào không chỉ của cá nhân mà của cả gia đình và dòng họ. Tuy nhiên, người đàn ông này đã phải từ bỏ chỉ vì muốn đảm bảo vai trò trụ cột kinh tế gia đình. Ông kể vì thời kỳ hợp tác xã, làm theo công điểm nên kinh tế rất khó khăn, ông là Đảng viên nên không thể bung ra làm thêm, sau nhiều trăn trở thì ông quyết định phải từ bỏ “chính trị” để lo kinh tế cho gia đình. *“Bỏ Đảng vì hoàn cảnh gia đình lúc ấy khó khăn quá. Lúc ấy Nhà nước quản lý chặt lắm. Đi làm riêng như vào rừng cuốc tí nương để trồng sắn thì phải bỏ lưỡi cuốc ra giấu vào cái tải xong rồi đi, nếu hợp tác xã bắt được là người ta trừ công điểm. Thế xong khó khăn quá thì bắt buộc là mình bây giờ ở Đảng mà mình không gương mẫu thì không được, nên bắt buộc phải bỏ Đảng”* (Nam sinh năm 1955).

Cũng để lo kinh tế cho gia đình, nhiều nam giới ở địa phương hiện nay gọi mình là “thợ nông nhân”, nghĩa là rồi thì đi làm thợ còn bận thì lại làm nông.

“Quê có 2 vụ lúa tính tổng thời gian làm chỉ khoảng 2 tháng, 10 tháng còn lại đi làm thợ, lao động tự do, có sức khỏe thì cứ đi làm. Hết nông thì đi làm thợ, gọi là thợ nông nhân. Quanh năm suốt tháng là như thế” (Nam sinh năm 1976).

Về thực thi vai trò trụ cột kinh tế, trong mong đợi của người được hỏi kể cả nam giới và nữ giới đều cho rằng đàn ông nên là người tạo thu nhập chính cho gia đình, và nếu làm được như thế thì tốt hơn và bản thân người đàn ông tại địa phương luôn nỗ lực cố gắng để đảm bảo vai trò này. Tuy nhiên, trong thực tế, người dân nơi đây không quá đặt nặng việc làm ăn kinh tế cho vai trò trụ cột gia đình của nam giới. Theo đó, việc tạo thu nhập tùy vào điều kiện, tùy vào năng lực của mỗi người, mỗi hoàn cảnh mà không nhất thiết chỉ là đàn ông.

“Nó tùy từng điều kiện hoàn cảnh của từng gia đình. Cái lỗi chính trụ cột là ông chồng là đương nhiên rồi, nhưng nó vì một cái lý do nào đó thì có thể cũng không bắt buộc, không cứ là phải là trụ cột về kinh tế” (Nữ sinh năm 1975).

“Khi gia đình còn khó khăn thì cả hai vợ chồng đều lấn lạng ra mà làm chứ chẳng nghĩ trách nhiệm chính thuộc về ai. Anh nào có khả năng làm được cái gì thì làm cái đấy” (Nữ sinh năm 1972).

Như vậy, tính thực tế được thể hiện ở việc đảm bảo kinh tế cho gia đình của người đàn ông. Trong quan niệm cũng như trong thực hành, vai trò trụ cột kinh tế được gán cho nam giới, một phần vì người đàn ông được cho là có lợi thế hơn phụ nữ nhưng phần khác là xuất phát từ truyền thống với mong đợi nam giới là chủ gia đình, là người đứng mũi chịu sào với câu ca dao được nhắc đến: “*Chàng ơi cho thiếp theo cùng/ Đói no thiếp chịu lạnh lùng thiếp cam*”. Tuy nhiên, thực tế diễn ra ở địa phương khảo sát cho thấy đã có cái nhìn giảm nhẹ hơn khi cho rằng, không nhất thiết cứ phải là nam giới đứng trụ cột về kinh tế. Vì điều này còn phụ thuộc vào hoàn cảnh cụ thể và bản thân người phụ nữ cũng luôn chủ động chia sẻ gánh nặng kinh tế cùng chồng.

4. Tính biểu tượng của vai trò trụ cột gia đình

Trụ cột gia đình không những được thể hiện một cách thực tế qua việc đảm bảo đời sống vật chất cho gia đình mà còn mang tính hình tượng của một người làm chủ gia đình, đứng mũi chịu sào trong mọi việc để duy trì trật tự, sự hài hòa cũng như sự bền vững của gia đình.

Trong diễn ngôn, người dân tại địa bàn khảo sát thể hiện rất rõ tính đại diện, tính biểu tượng này của người đàn ông. Trường hợp đứa trẻ không biết ứng xử với người bề trên, thì người ta sẽ “chửi bố nó lên”. Điều này thể hiện một giá trị văn hóa ăn sâu vào trong suy nghĩ, lối sống của họ khi quan niệm người đàn ông là người trụ cột, là người chịu trách nhiệm chính trong việc duy trì nếp nhà. Một diễn ngôn khác cũng thể hiện văn hóa gia trưởng, lấy người đàn ông là người trụ cột, người chủ, người đại diện của gia đình. Đó là khi một người khách đến nhà thường người ta sẽ hỏi đứa trẻ trong nhà: “*Bố cháu đâu? Bố cháu có nhà không?*” - theo phản ánh thì đó giống như “câu cửa miệng” của người dân nơi đây.

“Bây giờ cứ nói ngay như khi có người khách đến cổng dù là quen hay chưa quen, là ông hay bà thì thường thường người ta có câu ở cửa miệng là người ta hỏi “bố cháu đi đâu?”, chứ không bao giờ người ta hỏi là “Mẹ cháu đi đâu?””
(Nam sinh năm 1954).

Tính biểu tượng thể hiện ở quyền uy của người đàn ông trong gia đình. Dù có thể không là người làm trực tiếp, người làm nhiều, người tạo thu nhập chính cho gia đình, nhưng người đàn ông vẫn là người cầm trịch, là người có uy mà các thành viên khác phải tuân phục. Điều quan trọng để người đàn ông đảm nhận được vai trò trụ cột vẫn thiên về uy tín, sự hiểu biết, tầm nhìn, hơn là thực tế anh làm được gì, đóng góp gì.

“Dù anh không phải là người làm ra kinh tế nhiều hơn chị hay như nào thì anh vẫn là trụ cột gia đình bởi vì tất cả những cái gì mà chị làm thì phải được sự đồng ý của anh” (Nữ sinh năm 1972).

“Vai trò trụ cột gia đình hoàn toàn không phụ thuộc vào anh có làm nhiều hơn, anh có đóng góp nhiều hơn hay không. Cái năng lực ra quyết định, đưa ra các quyết sách đúng đắn cho gia đình thì nó quan trọng hơn là anh đóng góp bao nhiêu tiền cho gia đình” (Nữ sinh năm 1975).

Tính biểu tượng thể hiện ở việc đại diện gia đình trong các quan hệ xã hội, cộng đồng, thân tộc. Theo quan niệm truyền thống, việc đối ngoại như khách khứa, thăm viếng và đặc biệt là việc nước việc làng, việc họ được coi là việc của đàn ông (Trần Đình Hượu, 1991; Lê Thị Hồng Hải, 2012). Tại địa bàn nghiên cứu, các ý kiến người dân đều cho thấy vai trò trụ cột gia đình của nam giới được thể hiện qua việc người đó thay mặt gia đình tham gia các công việc hiếu hỉ thăm hỏi ốm đau của họ hàng làng xóm, tham gia các cuộc họp của cộng đồng và họ tộc, lo các việc liên quan đến hành chính, chính quyền.

“Mình là chủ gia đình thì mình đi họp thôn, họp công việc trong chi trong họ, giỗ tết, ốm đau, tai nạn, hiếu hỉ hàng xóm láng giềng các thứ. Trong gia đình, mình là thằng trụ cột thì những việc đó là trách nhiệm, nhiệm vụ của mình phải đến, phải làm. Trong việc sinh hoạt, quan hệ cộng đồng thì người chủ gia đình có trách nhiệm, bằng các cách khác nhau để xây dựng sự hòa thuận” (Nam sinh năm 1963).

Tính biểu tượng đôi khi được các thành viên trong gia đình khéo léo giữ gìn và tạo dựng, tạo dựng hình ảnh một người đàn ông trụ cột gia đình tròn trịa, vẹn toàn. Thực tế, người đàn ông có thể không phải trụ cột kinh tế, nhưng người đó cần được đảm bảo vẫn giữ được vai trò trụ cột của mình không chỉ trong gia đình mà phải thể hiện được ra bên ngoài. Việc thể hiện ra bên ngoài đôi khi là sự dàn xếp và được tập dượt trước ở nhà. Điều này càng thể hiện tính biểu tượng của trụ cột của nam giới trong gia đình nông thôn tại địa bàn khảo sát.

“Trước các cuộc họp họ hàng có cái gì thì hai vợ chồng đều đưa ra các khả năng trước. Hôm nay xuống anh định như thế nào thì chị cũng có ý kiến tư vấn. Tất cả mọi vấn đề chị đều phải tư vấn hết, vì anh hiền, nhiều khi nói năng của anh không rõ ràng rành mạch. Sau đó anh đi thì theo cái hướng hai vợ chồng đã bàn sẵn ở nhà rồi” (Nữ sinh năm 1972).

Tính biểu tượng thể hiện ở việc làm gương, làm chuẩn mực để vợ, con noi theo. Vì người chủ gia đình có chuẩn mực thì mới giữ được uy tín, nói người khác mới nghe. Chuẩn mực, gương mẫu không chỉ ở lời nói mà còn ở cả việc làm. Theo chiều hướng đó, người trụ cột gia đình phải là người nói được làm được. Từ đó, các thành viên trong gia đình giữ được sự tôn trọng và hướng theo. Người đàn ông lúc này giống như người tạo dựng hồn cốt cho gia đình về đạo đức, về tình cảm, về lối sống.

“Phải gương mẫu tất cả các mặt chứ không chỉ một mặt được. Rồi trong ăn uống, trong ăn mặc cũng thế, trong nói năng cũng thế, đi ra ngoài cũng thế. Nếu anh muốn làm trụ cột gia đình thì anh phải đứng lên, phải gương mẫu, tất cả các việc anh phải vất vả. Chứ anh không thể nhu nhược được” (Nam sinh năm 1954).

“Phải có một tâm hồn, một đức độ, là người ông người cha gương mẫu, đức độ, đi trước tất cả các việc, bảo ban đúng chức trách của từng cương vị một: con dâu sai cái gì mình bảo, con gái sai cái gì, con trai sai cái gì, cháu khóc hay nghịch cái gì thì mình phải bảo đến nơi đến chốn. Ví như bảo tôi đi hỏi thăm chỗ ấy người ta ốm. Thì vợ con mình thấy mình có tình cảm. Thế thì họ mới học tập được” (Nam sinh năm 1963).

Tính biểu tượng thể hiện ở việc làm chỗ dựa về tinh thần cho các thành viên trong gia đình. Các ý kiến đều cho thấy người đàn ông trụ cột giữ một vị trí quan trọng trong đời sống tinh thần của các thành viên trong gia đình, giống như một điểm tựa trong tâm khảm mỗi thành viên. Nếu không có người đàn ông trụ cột ấy thì họ sẽ cảm thấy chông chênh, không có chỗ “bầu vú”.

“Trụ cột gia đình, mình có cảm giác đấy là cái linh hồn của gia đình để cả gia đình bám trụ vào đấy để mà phấn đấu để mà làm ăn. Về mặt tinh thần, khi có người đàn ông trong nhà thì mình cảm thấy vững vàng, cảm thấy yên tâm hơn. Tức là trong tâm linh của mỗi người thì cảm nhận được là như thế. Ở nhà mình, nếu như anh có vấn đề gì thì cả nhà sẽ rất lo lắng vì anh là người trụ cột mà bây giờ anh xảy ra chuyện gì thì cảm giác là không có chỗ để bầu vú về tinh thần. Vì là chỗ dựa về tinh thần, là trụ cột về tinh thần nên rất khó để nói là anh phải làm cái gì, phải thể hiện như thế nào” (Nữ sinh năm 1972).

“Thực tế có những gia đình người chồng rất là yếu, họ không có thu nhập về kinh tế thậm chí còn phiền hà về mặt sức khỏe nhưng người ta vẫn thấy đấy thực sự là một trụ cột bởi vì nếu mất người ấy thì gia đình mất đi một điểm tựa” (Nữ sinh năm 1975).

Một câu hỏi được đặt ra là nếu như người đàn ông không phải là người có đóng góp nhiều nhất cho thu nhập trong gia đình thì liệu họ có giữ được vai trò trụ cột gia đình không, yếu tố vật chất hay yếu tố phi vật chất là cái quyết định vị thế làm chủ gia đình ở nông thôn hiện nay? Các ý kiến đều cho rằng nếu người đàn ông có bản lĩnh, sống chuẩn mực thì vai trò trụ cột gia đình của anh ta không có ảnh hưởng gì. Theo kết quả nghiên cứu của ISDS (2020) thì “Vị trí trụ cột là biểu tượng của người đàn ông Việt Nam. Nó không chỉ có ý nghĩa là vai trò chủ đạo về kinh tế mà còn mang ý nghĩa tinh thần, vì thế nó bất di bất dịch. Cho dù người nam không thực hiện được vai trò nuôi sống gia đình, anh ta vẫn là trụ cột, vẫn là người quyết định” (ISDS, 2020: 122). Điều này cũng được người dân tham gia khảo sát khẳng định:

“Kinh tế cũng quan trọng nhưng nó không quan trọng bằng cái yếu tố về tinh thần, tình cảm, đó là sự quan tâm đến mọi thành viên trong gia đình. Đó là cái cơ bản nhất. Được cả hai thì tốt nhất nhưng nếu chỉ có một thì kinh tế không quan trọng bằng yếu tố tinh thần” (Nữ sinh năm 1972).

“Việc quản lý gia đình là quan trọng hơn nhiều. vì kinh tế thì ai chả làm ra được đồng tiền, rồi già sử có khó khăn thì cũng có thể đi mượn. Ví dụ khi đóng học cho con, người ta có người ta đóng cả 1 lần, mình chả có thì mình đóng làm 2 lần, 3 lần” (Nam sinh năm 1976).

Như vậy là vai trò quản lý, quán xuyến gia đình, là chủ gia đình, là chỗ dựa tinh thần của gia đình ở người đàn ông được coi là quan trọng hơn về phương diện kinh tế. Vì người dân nơi đây cho rằng, kinh tế lúc này chưa có thì lúc sau có, quan trọng là anh biết nhìn xa trông rộng, chèo lái gia đình, định hướng cho gia đình, duy trì sự ổn định, sự bền vững cho gia đình.

5. Kết luận

Kết quả nghiên cứu cho thấy quan niệm chung của người dân tại địa bàn nghiên cứu vẫn ủng hộ việc làm trụ cột của nam giới với lý giải vì đó là truyền thống. Bên cạnh đó, họ cũng đã chỉ ra những ưu thế của nam giới trong việc đảm nhận vai trò này như về thời gian, sức khỏe, phẩm chất, năng lực, tính quyết đoán cũng như các điều kiện ban đầu về nhà cửa, đất đai và các quan hệ nội tộc như là nền tảng hỗ trợ cho nam giới làm trụ cột gia đình.

Vai trò trụ cột kinh tế của nam giới phần nào đã được giảm nhẹ ở cả quan niệm và thực tế. Theo quan niệm, nếu nam giới làm trụ cột kinh tế được thì tốt, nếu không được thì cũng không quá ảnh hưởng nhiều đến gia đình, đến vai trò trụ cột gia đình của họ. Vì việc làm ra kinh tế nhiều hay ít còn phụ thuộc vào các yếu tố khách quan khác, hơn thế, việc tạo thu nhập cho gia đình còn là trách nhiệm của cả người vợ lẫn người chồng. Ngoài ra, nếu kinh tế có khó khăn thì vẫn có thể đi vay mượn, nhờ giúp đỡ và sau đó vực lên sau.

Vai trò trụ cột gia đình của nam giới được nhìn nhận quan trọng hơn ở tính biểu tượng, là chỗ dựa về tinh thần, là điểm tựa, là nơi để các thành viên trong gia đình có thể nương tựa vào. Trong vai trò trụ cột gia đình của nam giới, các giá trị văn hóa, giá trị tinh thần biểu hiện đậm nét hơn yếu tố kinh tế, vật chất. Người đàn ông có thể không đảm nhận trụ cột về kinh tế nhưng nhất thiết phải thể hiện được là trụ cột về tinh thần, trụ cột trong các quan hệ xã hội, trong ứng xử, xử lý các quan hệ gia đình. Vì kinh tế thì có thể vay mượn nhờ vả nhưng tinh thần, nề nếp của gia đình, sự bền vững, hài hòa của gia đình thì không thể “vay mượn” hay “nhờ vả” người khác được.

Tài liệu trích dẫn

- Inglehart, R. 2008. *Hiện đại hóa và hậu hiện đại hóa*. Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- ISDS. 2020. *Nam giới và nam tính trong một Việt Nam hội nhập*. Báo cáo nghiên cứu.
- Lê Ngọc Văn. 2004. *Thực trạng và những vấn đề đặt ra đối với gia đình Việt Nam hiện nay*. Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
- Lê Ngọc Văn. 2011. *Gia đình và biến đổi gia đình ở Việt Nam*. Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
- Lê Thị Hồng Hải, Nguyễn Hữu Minh, Anh Thanh Ly. 2012. “Vai trò trụ cột kinh tế trong gia đình nông thôn Việt Nam hiện nay: Nam giới và những chiến lược khẳng định nam tính”. *Tạp chí Nghiên cứu Gia đình và Giới*, số 6, tr. 88-98.
- Lê Thị Hồng Hải. 2015. “Hệ giá trị gia đình Việt Nam hiện nay: Sự biến đổi và tiếp nối (qua một cuộc khảo sát)”. Trong cuốn *Một số vấn đề về giá trị Việt Nam trong giai đoạn hiện nay* do Trần Ngọc Thêm (chủ biên), Nxb. Đại học quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, TP. Hồ Chí Minh, tr. 436-451.
- Mai Huy Bích. 1993. *Đặc điểm gia đình đồng bằng sông Hồng*. Nxb. Văn hóa, Hà Nội.
- Phạm Văn Bích. 2011. *Xã hội học gia đình*. Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
- Phan Đại Doãn (Chủ biên). 1999. *Một số vấn đề về Nho giáo Việt Nam*. Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
- Trần Đình Hượu. 1991. “Về gia đình truyền thống Việt Nam với ảnh hưởng Nho giáo”. Trong: Liljestrom, R. (Chủ biên), *Những nghiên cứu xã hội học về gia đình Việt Nam*. Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
- Trần Đình Hượu. 1996. *Đến hiện đại từ truyền thống*. Nxb. Văn hóa, Hà Nội.
- Trịnh Duy Luân, Helle Rydstrom, Wil Burghoon. 2011. *Gia đình nông thôn Việt Nam trong thời kỳ đổi mới*. Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.